

מדוע חיסונים אינם פועלים ללא אָמון

Laura Spinney*

כתבת מדעית, פריז, צרפת

סוקר צעיר

TALAL
גיל: 14

חיסונים מגינים עלינו מפני מחלות. במסגרת פעולתם הם מעניקים לנו גרסה בלתי מזיקה של חיידק או נגיף שגורם למחלה, כך שמערכת החיסון שלנו תוכל להתכונן ללחימה בדבר האמיתי. קבלת חיסון עלולה לכאוב מעט, בייחוד אם היא מערבת זריקה, אך צביטה קטנה היא שום דבר בהשוואה לאפשרות לחלות במחלה עצמה. אם כן, מדוע חלק מהאנשים מתנגדים לחיסונים? לעיתים קרובות הסיבה לכך היא שאינם סומכים על האנשים שמציעים להם את החיסון. כדי לשמור על החברה שלנו בריאה, אנו זקוקים לרופאים ולמדענים שיפתחו חיסונים מעולים, אולם אנו נדרשים גם לבנות אָמון באנשים מהציבור. שני הדברים פועלים יחד ותלויים זה בזה.

מה קורה כשאָמון נשבר?

ישנה מדינה אחת שבה חוסר האָמון בחיסונים התקיים לפני כמה שנים. באוגוסט 2018, התפרצה ברפובליקה הדמוקרטית של קונגו באפריקה מחלה מסוכנת בשם אָבולה. צוותי רופאים ומומחים אחרים מכל העולם טסו לסייע לעמיתיהם בקונגו להילחם במגפה, או בהתפרצות. שנה לאחר מכן, בחודש אוגוסט 2019, הם עבדו עם שני חיסונים. אומנם החיסונים היו חדשים מאוד, אחד מהם קיבל באותו הזמן אישור רשמי והשני טרם אושר, אך הם כבר הצליחו להציל חיים. ועדיין, המחלה המשיכה להתפשט. נכון לאוגוסט 2019,

כ-1,800 איש מתו מאבולה בקונגו, ומספר הנפטרים הוסיף לעלות. מדוע החיסונים לא עצרו את המחלה?

נדמה כי סיבה אחת לכך היא שאנשים נמנעו מהחיסון. הרפובליקה הדמוקרטית של קונגו היא המדינה השנייה בגודלה באפריקה, ולרוע המזל עבור האנשים שחיים בה, מדינתם ידעה מלחמות רבות ושינויי ממשלה תכופים. אלה הותירו חלק מאנשי קונגו חשדניים כלפי הרשויות. אף על פי שהממשלה הפיצה מידע רב לגבי האבולה, לא כולם האמינו כי המחלה אמיתית. אחרים חששו כי החיסונים ירעילו אותם. בחלק מהמקרים, פוליטיקאים שהם נגד הממשלה עודדו את השמועות האלה. הארגונים שנלחמים במגפת האבולה טענו כי חוסר אמון ומידע שגוי הם המכשולים הגדולים ביותר שעימם הם מתמודדים [1].

האם חוסר האמון בחיסונים הוא דבר חדש?

שמועות וחוסר אמון תמיד חיזקו מגפות. לפני כמאה שנים, העולם חווה את מגפת השפעת החמורה ביותר בהיסטוריה. מגפה עולמית היא מחלה שמשפיעה על כל העולם, והשפעת שהתפרצה בראשית המאה ה-20 הייתה מסוכנת יותר מהסוג שחוזר בעונת החורף מדי שנה. מעריכים כי במשך שלוש שנים, מגפת השפעת העולמית הרגה בין 50 ל-100 מיליון בני אדם. מספר זה גדול יותר מכמות האנשים שנהרגו במלחמת העולם הראשונה, ככל הנראה יותר מכמות האנשים שנהרגו במלחמת העולם השנייה, ואולי אפילו יותר מכמות האנשים שנהרגו בשתי מלחמות העולם יחד.

שפעת נגרמת על ידי נגיף, אך בשנת פרוץ המגפה – 1918, נגיפים רק התגלו, ורופאים לא ידעו עליהם הרבה. הרופאים חשבו, בטעות, שכל המחלות הזיהומיות נגרמו על ידי חיידקים. כיום, יש לנו חיסון כנגד שפעת ומגוון תרופות לטיפול בה. לפני כמאה שנים, לרופאים לא היה מה להציע. בינתיים, אנשים מתו לנגד עיניהם. כדי לנסות לסייע למטופליהם, הרופאים החלו לייצר חיסונים שכוונו כנגד חיידקים אשר ידעו כי הם מזהמים את הגרון ואת דרכי הנשימה. באופן בלתי מפתיע, חיסונים אלה לא פעלו ביעילות רבה כנגד השפעת. אולם, מה שמעניין הוא האופן שבו אנשים הגיבו אליהם.

במדינות עשירות, כמו ארצות הברית וצרפת, שבהן אנשים נטו לסמוך על ממשלותיהם, רבים הסכימו להיות מחוסנים. אך במדינות אחרות, אזרחים לא הסכימו להתחסן. כך למשל, תושבי הודו רבים התחמקו מרופאים. באותה תקופה הודו נשלטה על ידי בריטניה, והבריטים השקיעו הרבה פחות בשירותי בריאות עבור ההודים מאשר עבור הבריטים שחיו בהודו. הבריטים גם התמודדו באופן נוקשה מאוד עם התפרצות מחלת הדֶבֶר, שהתרחשה מעט לפני כן במדינה. משפחות הודיות הופרדו, כביכול כדי לעצור את התפשטות הזיהום, ולעיתים בתיהן נשרפו. בדרום אפריקה, אנשים שחורים רבים גם סירבו להתחסן. שמועות התפשטו בקהילה השחורה שלפיהן רופאים לבנים חמושים במחטים ארוכות מנסים להרוג אותם [2].

האם הממשלות אשמות ביצירת חוסר האמון?

אף על פי שממשלות הן לא תמיד הגורם לכך שאנשים אינם בוטחים בחיסונים, ביכולתן להשפיע מאוד על הציבור. כאשר ת'אבו מְבֶקִי היה נשיאה של דרום אפריקה, בין השנים

1999-2008, איידס הייתה בעיה גדולה במדינתנו. מחלת האיידס נגרמת אף היא על ידי נגיף, ועד לתקופת כהונתו של מִבְּקִי כבר היו זמינים טיפולים שתקפו את הנגיף מחולל האיידס, והאטו את קצב התפשטות המחלה. אם כן, כולם היו מופתעים כאשר הנשיא הכחיש את העובדה שאיידס נגרמת על ידי נגיף. הוא גם מינה שר בריאות שטען כי הדרך הטובה ביותר לטפל באיידס היא באמצעות שום, סֶלֶק ומיץ לימון. התוצאה הייתה שמטופלי איידס רבים לא היו מסוגלים לקבל את התרופות שנוזקקו להן. מאות אלפים מהם מתו לשווא [3].

נדמה שבלתי אפשרי להבין את הגישה של עד שנזכרים בהיסטוריה של מדינתנו. הוא היה הנשיא השחור השני בלבד ששלט בדרום אפריקה לאחר סיום הֶאָפְּרֶטְהִיד – המערכת האכזרית של הפרדה בין אנשים שחורים ולבנים שהונהגה שם מייד אחרי מגפת השפעת העולמית של 1918. במהלך שנות האפרטהייד, לבנים לעיתים קרובות האשימו שחורים שלא בצדק במחלות שהשפיעו על שתי האוכלוסיות. ייתכן כי מִבְּקִי פחד שזה יקרה שוב, עם איידס, והעדיף להאמין שהמחלה הייתה משהו שהיא לא. העניין הוא שזיכרונות הם ארוכי טווח. לוקח זמן רב לבנות אמון, או להשתחרר מחוסר אמון.

האם אפשר להחזיר אמון?

התשובה היא כן, אפשר להשיב אמון בחיסונים. ניקח למשל את הדוגמה מהרפובליקה הפדרלית של נִיגֶרִיה. ביולי 2003, התפשטה במדינה זו שמועה שלפיה חיסון פּוֹלִיוֹ זוהם עם רעלנים. פוליו הוא זיהום אשר, במקרים נדירים, עלול לגרום לילדים ולמבוגרים לשיתוק, כלומר לאבד את יכולתם להניע את זרועותיהם ו/או את רגליהם, או אפילו לנשום באופן עצמאי. השמועה בניגריה לגבי כך שחיסון פוליו מזוהם הייתה שגויה, אך חמש מדינות בצפון ניגריה החליטו לסגת מקמפיין חיסון הפוליו. גם כאן, העניין היה אמון. מנהיגים דתיים ופוליטיים בצפון הרפובליקה הניגריה חששו ממה שהם ראו בתור קוֹנְסְפִירַצְיָה אמריקאית להפיץ את נגיף הפוליו ולגרום לֶעֱקָרוֹת. במהלך ארבע השנים הבאות שיעור מקרי הפוליו החדשים בניגריה עלה פי חמישה, והמחלה אף התפשטה מעבר לגבולות הרפובליקה.

האירועים בניגריה היוו מכשול רציני לקמפיין שמטרתו לחסל את הפוליו בעולם. אולם, הממשלה הניגריה, שנתמכה על ידי ארגוני בריאות בינלאומיים, הִחֲלָה לפעול במטרה לבנות אמון בצפון. זאת על ידי כך שהקשיבה לחששות של המנהיגים המקומיים, וסיפקה להם מידע מדויק. חמש המדינות בצפון הרפובליקה הצטרפו מחדש לקמפיין ההתחסנות, ועד 2016 הוא חזר למסלול. אף על פי שפוליו עדיין לא חוסלה לחלוטין ונעלמה מהעולם, כיום המחלה פעילה בשלוש מדינות בלבד: ניגריה, פקיסטן ואפגניסטן [4].

כיצד בונים אמון ברפובליקה הדמוקרטית של קונגו?

שליש מהעובדים שנלחמים באבולה ברפובליקה הדמוקרטית של קונגו הם מדענים חברתיים ואנשים שמעורבים בפעילות קהילתית. עבודתם היא להבין את המקור לחוסר האמון של אנשים בקונגו לחיסונים, לנסות להרגיעם, ולספר להם את האמת לגבי המחלה והחיסונים כנגדה. אחת הבעיות שעובדים אלה מתמודדים איתה היא שהשמועות מופצות במהירות גבוהה בִּמְדֵיָה החברתית – במיוחד ביישומן הווטסאפ, שבו אנשים בקונגו מרבים להשתמש.

לפיכך, מומחי תקשורת עוקבים אחרי שמועות חדשות שמופצות במדיה החברתית. בכל פעם שמופיעה שמועה כזו, הם מפרסמים במקומה באותו הערוץ את העובדות הנכונות.

מה לגבי מדינות עשירות ושלוות?

שמועות וחוסר אמון עשויים להוות בעיה גם במדינות עשירות ושלוות. הסתכלו למשל על ההתעוררות המחודשת של תפוצת ברחבי העולם, אשר נגרמת בחלקה עקב כך שאנשים אינם מוכנים לחסן את ילדיהם כנגד מחלה זו ומחלות נוספות. לעיתים הסיבה לכך היא שכיום הורים נותנים פחות אמון במומחים, לעומת מה שהיה נהוג בעבר. חלקם חוששים, באופן מוטעה, כי החיסונים אינם בטוחים. לעיתים, הסיורב הוא על רקע זה שההורים שכחו עד כמה מחלות ילדות עלולות להיות חמורות. הסיבה לכך היא שבמדינות עשירות ושלוות, קמפיינים של חיסונים אינם מופרעים, מתנהלים באופן מוצלח מאוד וזוכים להיענות גבוהה מצד האוכלוסייה.

מסקנות

השיעור אותו אני מבקשת שתיקחו עימכם מהמאמר הוא שבניית אמון אף פעם אינה מסתיימת. אנו צריכים להמשיך לבנותו, אחרת מחלות יקשות יחזרו, ומחלות חדשות יופיעו. לדוגמה, כמעט ודאי שבעתיד תחול התפרצות נוספת של מגפת שפעת עולמית. ככל הנראה לא נוכל לעצור את התרחשותה, אך נוכל להגן על עצמנו במידה מסוימת. לצורך כך עלינו להתחסן במועדים הנכונים, והמשמעות היא שעלינו להקשיב למומחים. שפעת מתפשטת במהירות. אם אמון לא מתקיים בשעה שמגפה עולמית מתפרצת, יהיה מאוחר מדי לבנות אותו אז. זו סיבה טובה לדייק לכך שכדאי להתחיל לבנותו עכשיו.

מקורות

1. Available online at: <https://www.sciencemag.org/news/2019/01/fighting-ebola-hard-congo-fake-news-makes-it-harder> (accessed 13, January).
2. Spinney, L. 2017. *Pale Rider: The Spanish Flu of 1918 and How It Changed the World*. London: Jonathan Cape.
3. Available online at: <https://www.theguardian.com/world/2008/nov/27/south-africa-aids-mbeki> (accessed 13, January).
4. Larson, H., and Schulz, W. 2015. The State of Vaccine Confidence Report.

פורסם אונליין: 29 בספטמבר 2022

נערך על ידי: Michel Goldman

מנחה מדעי: Marie Neunez

ציטוט: Spinney L (2022) מדוע חיסונים אינם פועלים ללא אמון. Front. Young Minds. doi: 10.3389/frym.2019.00160-he

Spinney L (2020) Why Vaccines Do Not Work Without Trust. Front. **תורגם והותאם:** Young Minds 7:160. doi: 10.3389/frym.2019.00160

הצהרת ניגוד אינטרסים: המחברים מצהירים כי המחקר נערך בהעדר כל קשר מסחרי או פיננסי שיכול להתפרש כניגוד אינטרסים פוטנציאלי.

COPYRIGHT © 2020 © Spinney 2022. זהו מאמר בגישה פתוחה שמופץ תחת תנאי רישיון Creative Commons Attribution License (CC BY). השימוש, ההפצה או ההעתקה מותרים לשימוש בפורומים אחרים ובלבד שיינתן קרדיט למחבר(ים) המקוריים ולבעל זכויות היוצרים, ושהפרסום המקורי בעיתון זה מצוטט בהתאם למקובל באקדמיה. השימוש, ההפצה או ההעתקה אינם מותרים אם הם אינם עומדים בתנאים אלה.

סוקר צעיר

TALAL, גיל: 14

אני ילד בן 14 שחי והתחנך באנגליה. לאחרונה עברתי חזרה לבלגיה. אני עוסק הרבה בספורט לרבות טניס, כדורגל והוקי. אני גם מתעניין במדעים, ורוצה להיות רופא בעתיד.

הכותבת

LAURA SPINNEY

לאורה ספיניי היא סופרת וכתבת מדעית. כתיבתה בנושאי מדע הופיעה בין השאר בעיתונים ובמגזינים כמו National Geographic ו-Nature, The Economist, The Guardian. חיברה שני רומנים: The Doctor (2001), ו-The Quick (2007), ואוסף של היסטוריה בעל פה, Rue Centrale (2013). ספר עיון פרי עטה, המסכם את מגפת השפעת של 1918 נקרא: 1918 and How it Changed the World. הספר פורסם בשנת 2017, תורגם מאז לשבע שפות וזכה לשבחים רבים. *lspinney@gmail.com

מוזיאון המדע ע"ש בלומפילד ירושלים
متحف العلوم على اسم بلومفيلد القدس
Bloomfield Science Museum Jerusalem

הוצאת פרונטיר מדע לצעירים ישראל
Hebrew version provided by

THE SAGOL NETWORK